

หอย ก.ข. : นโยบายหารายได้ของรัฐ

มลิวัลย์ แดงแก้วฟ้า*

บทคัดย่อ

หอย ก.ข. เป็นการพนันชนิดใหม่ที่ชาวจีนนำเข้ามาแพร่หลายในเมืองไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมายตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ หอย ก.ข. เป็นการพนันยอดนิยมที่ทำรายได้ให้กับรัฐอย่างสูงในรูปของภาษีอากร ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยทุกสมัยจะตระหนักถึงความเสื่อมของสังคมที่เกิดจากการหมกมุ่นในการพนันของประชาชน แต่รายได้จากภาษีอาบายนุขที่สูงมากจนเป็นรายได้หลักของประเทศ ยากที่จะหารายได้โดยมาทดแทน การยกเลิกภาษีอาบายนุขนี้จึงมีอุปสรรคอยู่มากกว่าจะเลิกได้สำเร็จได้ใน พ.ศ. ๒๔๕๔

การพนันเป็นอบายมุขอย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่ความชั่วร้าย ความเสื่อมและไม่เป็นมงคลกับชีวิต คำสั่งสอนทางพุทธศาสนาข้อนี้เป็นที่รับรู้กันทั่วไปในสังคมไทย แต่การพนันประเภทต่างๆ ก็ยังหมุนเวียนใกล้ชิดอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมายตลอดมา การหาทรัพย์ด้วยการเสี่ยงโชคดูจะเข้ากันได้ดีกับอุปนิสัยของคนไทยที่รักสนุกและเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะอำนวยโชคลาภให้ได้ง่ายๆ โดยไม่ต้องทำงาน ชาวไทยส่วนหนึ่งจึงพร้อมเสมอที่จะเสี่ยงเพื่อโอกาสที่จะได้รับโชคลาภนั้น สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ชาวไร่ชาวนามีเวลาว่างนานนับเดือนหลังฤดูเก็บเกี่ยวจึงมีเวลาคิดหาวิธีเล่นพนันได้หลายรูปแบบไม่แพ้ชาติอื่นใดในโลก สิ่งรอบตัวทั้งพืชและสัตว์ได้ถูกนำมาเป็นเครื่องเล่นการพนัน เช่น ตีไก่ กัดปลา วิงวู้ แข่งเรือ สกา หมากรุก

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เด็ดปลีกล้วย หายกลีบมังคุดและหายเม็ดขนุน เป็นต้น แต่การพนันที่เป็นที่นิยมเล่นกันอย่างแพร่หลายและสร้างปัญหาเป็นอย่างยิ่งให้คนไทยนั้นกลับไม่ใช่การพนันที่เล่นกันอยู่ดั้งเดิมเหล่านี้ แต่เป็นการพนันของชาวจีนที่นำเข้ามาใหม่เรียกว่าบ่อนเบี้ยและหวย ก.ข.

การเล่นพนันกันด้วยเบี้ยที่เรียกว่า ถั่ว นั้นเป็นการเล่นพนันที่ชาวจีนนำเข้ามาในสังคมไทยตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยา พระมหากษัตริย์ไทยทรงยินยอมผ่อนปรนให้ชาวจีนอพยพได้เล่นการพนันแบบจีน เพื่อพักผ่อนหย่อนใจให้คลายคิดถึงบ้านได้บ้าง แต่ทรงควบคุมให้เล่นได้เฉพาะในบ่อนที่หลวงจัดให้เท่านั้นและห้ามคนไทยเข้าบ่อน ในบ่อนจะมีการเก็บเงินส่วนลดจากผู้ที่แทงถูกเรียกว่า 'เก็บหัวเบี้ย' หรือ 'เงินค่าต่ง' ไว้สำหรับใช้จ่ายดูแลกิจการในบ่อนเท่านั้นยังไม่มี การเก็บเงินภาษีอากร^๑ ต่อมาเมื่อการเล่นพนันในบ่อนเบี้ยเป็นที่นิยมกันมากขึ้น รัฐจึงขยายให้เอกชนประมูลเปิดบ่อนแบบผูกขาดเป็นเขต ให้นายบ่อนเป็นนายอากรด้วย มีตำแหน่งเป็นขุนพัฒนสมบัติ ทำหน้าที่จัดเก็บและส่งเงินอากรบ่อนเบี้ยให้พระคลังมหาสมบัติเป็นรายได้ของรัฐ โดยมีพระศรีวิโรจน์ดำรงตำแหน่ง 'นายตรา' เป็นเจ้าพนักงานของกรมพระคลังที่ทำหน้าที่ดูแลจัดเก็บอากรบ่อนเบี้ยทั้งหมด

จำนวนบ่อนเบี้ยมีมากขึ้นและการห้ามคนไทยเข้าบ่อนก็มีผลน้อยลงทุกที มีชาวไทยจำนวนมากเข้าปะปนเล่นการพนันในบ่อน บางคนได้หาทางหลีกเลี่ยงข้อห้ามด้วยการไฉ่เบี้ยและแต่งกายแบบจีน และในที่สุดก่อนสิ้นกรุงศรีอยุธยาคนไทยก็ได้รับอนุญาตให้เล่นการพนันในบ่อนได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว

การเล่นหวย ก.ข.

สำหรับการเล่นหวยนั้นมีความแตกต่างจากบ่อนเบี้ย เพราะเป็นความตั้งใจของรัฐมาตั้งแต่ต้นแล้วที่จะอนุญาตให้คนไทยเล่นการพนันชนิดนี้ จีนเพิ่งเริ่มรู้จักการเล่นหวย

^๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ดำรงราชานุภาพ, ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑๗ (กรุงเทพฯ : ศุภสงหา), ๒๕๐๗, หน้า ๑๖๕.

ในแผ่นดินพระเจ้าตากวาง (พ.ศ. ๒๓๖๔-๒๓๙๔) โดยเรียกการพนันชนิดใหม่นี้ว่า ฮวา-ห้วย ในภาษาจีนกลาง หรือฮวยหวยในภาษาแต้จิ๋ว^๖ และแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ดังปรากฏในจดหมายเหตุไคร่ว่ามีการเสนอแนะการพนันชนิดนี้มาแล้ว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๒^๗ แต่ยังไม่ได้รับอนุญาตจนถึง พ.ศ. ๒๓๗๕ เมื่อไทยต้องประสบกับปัญหาน้ำท่วมและฝนแล้งต่อเนื่อง ส่งผลให้นาข้าวเสียหายมากจนเกิดวิกฤตข้าวขาดแคลน สถานการณ์ทางการเงินและการค้าชะงักอยู่หลายปีเพราะขาดสภาพคล่องของเงินตราที่หมุนเวียนอยู่ในระบบเศรษฐกิจ ชาวนาไม่มีเงินซื้อข้าวต้องเข้ามาจับจ้างในเมืองเพื่อแลกข้าวไปบริโภค กิจการของโรงบ่อน โรงเหล้า และโรงยาฝิ่นต้องซบเซาลง เพราะผู้คนไม่มีเงินจับจ่ายใช้สอย^๘ เมื่อแรกนั้นรัชกาลที่ ๓ ทรงสงสัยว่าการที่เงินตราหายไปจากท้องตลาดเป็นเพราะมีคนนำไปกักตุนไว้เพื่อซื้อฝิ่น จึงทรงใช้มาตรการเข้มงวดในการจับฝิ่นและเผาฝิ่นทั้งเป็นการใหญ่ก่อน พ.ศ. ๒๓๗๘ (ประมาณ ๕ ปีก่อนเกิดสงครามฝิ่นในจีน) แต่เงินตราก็ยังไม่พอหมุนเวียนอยู่ดี พระศรีไทยบาน (จินหง) ซึ่งมีตำแหน่งเป็นนายอากรสุราอยู่ในขณะนั้นได้กราบบังคมทูลให้แก้ปัญหาด้วยการตั้งโรงหวยขึ้น เพื่อล่อใจให้ราษฎรนำเงินที่สะสมฝังซ่อนไว้ออกมาแทงหวยให้เงินหมุนเวียน เพราะหวยเป็นการพนันเสี่ยงโชคที่สนุกเล่นง่าย ไม่ต้องลงทุนลงแรงมากนักและไม่ต้องเสียเวลาเหมือนการพนันในบ่อนเบี้ยคงจะเป็นที่นิยมของราษฎร ถึงแม้เมื่อเวลาผ่านไปจะปรากฏว่าการพนันหวยก็ไม่สามารถทำให้เศรษฐกิจดีขึ้นได้ เงินตราก็ยังไม่ถูกนำออกมาหมุนเวียนตามที่คิดไว้เพราะราษฎรยากจนจริง ไม่ได้มีเงินเก็บไว้อย่างที่เข้าใจ^๙ แต่การ

^๖ William G. Skinner, *Chinese Society in Thailand*, (Ithaca : Cornell U. Press), 1962, p. 122.

^๗ B.J., Terwiel, *Through Travellers' Eyes : An Approach to Early Nineteenth Century Thai History*, Asian History Centre, The Australian National University, (Bangkok : Editions Duang Kamol), 1989, p. 216.

^๘ B.O. Cartwright, "The Huey Lottery" *Journal of the Siam Society*. Vol. 18 Part 3 (1924), 221-239.

^๙ จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๕ ไม่ปรากฏปี มัดที่ ๑๗๐ เลขที่ ๑๑ "กรมหลวงวงษาธิราชสนิทกราบทูลเรื่อง การที่จะให้มีหวยตามหัวเมือง"

จัดเก็บอากรหอย ก.ข. ก็ไม่ได้ถูกยกเลิกและยังขยายตัวกลายเป็นรายได้สำคัญของรัฐบาลอยู่ต่อมาถึง ๘๑ ปี

พระศรีไชยบาน หรือเจ้าสัวหง ได้รับสัมปทานจัดตั้งโรงหอยแห่งแรกขึ้นใน กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๘ เป็นหอยบนดินที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยเจ้าสัวหงเป็น นายอากรหอยมีบรรดาศักดิ์เป็น ขุนบาลเบิกบุรีรัตน์ คนทั่วไปเรียกว่า ‘ขุนบาล’ คู่กับ ‘ขุนพัฒน์’ นายอากรบ่อนเบี้ย โรงหอยแห่งแรกตั้งอยู่ที่สะพานหันซึ่งเป็นที่ชุมนุมย่าน ตลาดของชาวจีน เป็นจุดเชื่อมฝั่งกำแพงเมืองข้ามคลองรอบกรุงออกไปยังลำเพ็ง ต่อมา ได้ย้ายเข้ามาตามแนวคลองเดิมนั้นมาตั้งอยู่ใกล้วังกรมหมื่นภูบาลบริรักษ์ (ภายหลังจะเป็นที่ตั้งของวังบูรพาภิรมย์)^๖ จนเกิดไฟไหม้ขึ้นในสมัยต้นรัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๑๔ จึง ต้องย้ายโรงหอยไปที่ใหม่ใกล้กับโรงบ่อนเบี้ยขนาดใหญ่ตรงริมสะพานเหล็ก ใกล้ประตู สามยอด และตั้งอยู่ตรงที่นี้จนกระทั่งเลิกอากรหอยในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทำเลที่ตั้งโรงหอย นี้มีความสำคัญ ถึงแม้ว่าจะมีการโยกย้ายหลายครั้งแต่เจ้าสัวหงก็ยังยึดทำเลติดกับคลอง รอบกรุงเป็นหลัก เพราะการสัญจรหลักในสมัยนั้นเป็นทางเรือ และโรงหอยที่คลองรอบ กรุงเป็นศูนย์กลางที่ติดต่อกับแหล่งชุมนุมการค้าต่างๆ ได้สะดวก ตรงบริเวณปากคลอง ทั้งสองด้านของคลองรอบกรุงจะไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยา ทางตอนเหนือคือย่านบาง ลำพู ซึ่งติดต่อสะดวกกับตลาดบางกอกน้อยและตลาดขวัญ นนทบุรี ส่วนทางใต้เลย สะพานหันไปจะเป็นคลองโองอ่าง ซึ่งอยู่ระหว่างลำเพ็งกับปากคลองตลาดและท่าเตียน

เป้าหมายของหอยอยู่ที่คนไทย บ้ายชุดสำหรับออกหอยที่เจ้าสัวหงสั่งมาจาก เมืองจีนนั้นเป็นภาพวาดตัวละครในวรรณกรรมจีนมีอักษรจีนกำกับทุกภาพ รวม ๓๖ ภาพ มีทั้งพระเอก นางเอก เจ้าเมือง นายทหาร นักบวช ขุนนาง โจร และคนโง่ ซึ่ง ขุนบาลเห็นว่าการจำและออกเสียงเรียกชื่อจีนนั้นเป็นเรื่องยากสำหรับคนไทยที่ไม่รู้

^๖ ดำรงราชานุภาพ, อ้างแล้ว, หน้า ๒๓๓-๒๓๔.

^๗ ชัย เรืองศิลป์, *ประวัติศาสตร์ไทย สมัย พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๔๕๓ ด้านสังคม*, (กรุงเทพฯ : เรืองศิลป์), ๒๕๑๙, หน้า ๓๑๑.

^๘ ดูทำเนียบตัวหอย

ภาษาจีน อาจเกิดความสับสนและผิดพลาดได้ในเวลาแห่งหยาและเขียนหยา เจ้าสัวหยังจึงคิดอ่านให้เขียนตัวอักษรไทยกำกับเป็น ก. ข. ค. ง. เพื่อสื่อให้สะดวกในการจำสำหรับนักเลงหยาชาวไทย รัฐบาลจึงเรียกรายได้จากอากรชนิดนี้ว่า อากรหยา ก.ข. นอกจากนั้นเจ้าสัวหยังได้ให้คนแต่งคำกลอนประกอบบอกลักษณะประจำภาพให้ชัดเจนด้วย เพื่อให้คนไทยรู้จักและคุ้นเคยกับตัวหยายิ่งขึ้น เช่น

อักษร ก. เป็นตัวอุปราชา ชื่อสามหยา มีชาติเป็นพะเนี มีคำกลอนดังนี้

ก. เจ้าสัวหมวกสามแฉกเป็นเส้นฉาก หมวดที่ปากแดงจำหน้าเป็นสี
ชื่อสามหยาสว่นักเป็นจักรี นางชะนีมาเกิดกำเนิดนาม

ส่วนอักษร ข. เป็นนายทหารชื่อง่วยโป๊ มีชาติเป็นเต่า มีคำกลอนว่า

ข. ง่วยโป๊นั้นกำเนิดเกิดเป็นเต่า แต่เข้าเฝ้าเข้าเียนไม่เห็นฉัน
อดอาหารได้จริงไม่ยั้งฟัน ถือพระจันทร์ชูไว้มิได้วาง^๙

ซึ่งนักเลงหยาทั้งหลายก็ท่องได้ขึ้นใจเรียกกันจนชินปาก และนักกลอนบางคนมีอารมณ์ขันก็เริ่มเปลี่ยนคำกลอนให้เพี้ยนไป เช่น นายกล้าได้แต่งกลอนเพลงยาวกำเนิดหยา ตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์หน้าวัดเกาะ ร.ศ. ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒) ได้มีการจาระในชาติของตัวหยาต่างๆ เช่น กล่าวถึงตัว ก. สามหยาและ ข. ง่วยโป๊ไว้ว่า

“เจ้าหัวฉอกสามแฉกดังเช่นฉาก หมวดที่ปากแดงจำหน้าออกผี
ชื่อสามหยาสว่นักเป็นจักรี นางชะนีมาเกิดกำเนิดนาน”

“เต่ากระต่ายฝักฝ้ายท่านง่วยโป๊ หน่วยตาโตพลูหมากไม่ยอกฉัน
อดอาเพี้ยน (opium) เียนผื่นกินขี้ฟัน ถือพระจันทร์ชูไว้มิได้วาง”

^๙ จมื่นอมรตรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), “รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าให้เลิกหยา ก.ข.”, พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม ๖, (กรุงเทพฯ : ศูรสภา), ๒๕๑๒, หน้า ๙๓.

ตัวหอย ก.ข.

ก. สามหอย

เจ้าสวมทวมกสามแฉกเป็นเส้นฉาก
หนวดที่ปากแดงจำหน้าเป็นสี
ชื่อสามหอยสายนักเป็นจักรี
นางชะนีมาเกิดกำเนิดนาม

ข. ง่วยโย

ง่วยโยนั้นกำเนิดเกิดเป็นเต่า
แต่เข้าเฝ้าเข้าเย็นไม่เห็นฉัน
อดอาหารได้จริงไม่ยั้งฟัน
ถือพระจันทร์ชูไว้มิได้วาง

ค. สะตัง

สองแม่ค้าหอยแครงคือสะตัง
ดูเนื้อหนังพักตร์นวลอ้วนนักหนา
ปากก็หวานตั้งร้านขายสุรา
อยากขึ้นมาก็รินกินเอาเอง

ง. จีเภา

จีเภาคนเก่งนักเลงเก่า
ทหารเจ้า ฐ. ให้เผิงเก่งนักหนา
ขี่สิงโตออกซื้อคนลือชา
มีฤทธาคนอ่อนน้อมยอมเกรงกลัว

ต. เรือจ้าง

เรือจ้างนั้นเกิดกำเนิดหนู
ไม่อยู่รูดเรือจนเหงื่อไหล
มีคนจ้างรับจ้างยังค่ำไป
พอเลี้ยงกายเลี้ยงตัวไม่มัวมอม

ป. กังสือ

เจ้ามังกรมีเขาเขาเล่าลือ
ชื่อกังสือบางครว้างหงอน
บ้างก็ว่าหอยสังข์กลายมังกร
เมื่อชาติก่อนเป็นไฉ่เล่งอ่องเอย

เมื่อยังอยู่ที่สะพานหันนั้นกิจการหอยยังทำอยู่ในวงแคบ คนซื้อจะต้องมาซื้อที่หน้าโรงหอยเท่านั้น บางคนมาซื้อหอยแล้วก็เดินเตร่อยู่แถวนั้นเพื่อรอหอยออกพอถึงเวลาเที่ยงก็จะไปยืนรอล้น บริเวณหน้าโรงหอยจึงมีผู้คนพลุกพล่านอยู่ตลอดเวลา มีแม่ค้านำอาหารผลไม้มาขายจนขยายตัวเป็นตลาดย่อมๆ^{๑๑} ที่หน้าโรงหอยมีฉากเป็นรูปตัวหอยที่มีทั้งภาพเครื่องหมายและตัวอักษรครบชุดทั้ง ๓๖ ภาพ แขนงไว้ให้คนแทงหอยดู โดยขุนบาลจะมีป้ายหอยขนาดเล็กที่มีแต่ตัวอักษรจีนกำกับด้วยอักษรไทยเท่านั้นอีกชุดหนึ่งเก็บไว้ในห้องข้างใน ตอนเช้าเจ้าสัวหงจะเลือกป้ายหอยมา ๑ ป้าย เรียกว่า ตัวเต็ง ใส่กระบอกไม้ไผ่หรือถุงผ้าสีดำมีเชือกผูกติดปากถุงแล้วนำมาแขวนไว้ให้ทุกฝ่ายเห็นทั่วกัน โดยมีตัวแทนของทั้งฝ่ายโรงหอยและฝ่ายผู้เล่นมาเผ้าไว้ไม่ให้มีการเปลี่ยนตัวเต็ง จากนั้นก็จะตั้งโต๊ะ เริ่มให้ลูกค้าแทงหอย โดยบันทึกไว้ในโพยว่าแทงอักษรตัวไหนจำนวนเงินเท่าไร

^{๑๑} เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุนามราชชน). *พื้นความหลัง เล่ม ๑*, (พระนคร : ศึกษิตสยาม), ๒๕๑๐, หน้า ๑๘๔.

โพยนี้จะแบ่งเป็น ๒ ส่วน แผ่นใหญ่เป็นของโรงหวยส่วนแผ่นเล็กจะประทับตราโรงหวยแล้วให้ลูกค้าเก็บไว้เป็นหลักฐาน^{๑๑} การเขียนโพยต้องเขียนตัวหนังสือให้สวยและชัดเจน ต้องไม่คลุมเครือให้เกิดปัญหาได้ในภายหลัง จึงต้องมีเสมียนไทยไว้รับแทงจากคนไทยและเสมียนจีนรับแทงจากคนจีน ซึ่งปรากฏว่าเสมียนจีนทำงานไม่หนักเท่าเสมียนไทย เพราะผู้ซื้อเป็นคนไทยมากกว่าเท่าตัว พอได้เวลาถึงปิ่นเที่ยงก็จะชักออกเอาตัวหวยลงมาเปิดให้เห็นทั่วกันว่าหวยมีเพียงป้ายเดียว ช่วงบ่ายก็จะเป็นเวลาจ่ายเงิน ใครถูกก็จะเอาโพยไปขึ้นเงินทางโรงหวยจะจ่ายให้ ๓๐ เท่าของจำนวนเงินที่แทง^{๑๒} คือแทง ๑ บาทแทงถูกจะได้เงินรางวัล ๓๐ บาท แต่ต้องหักค่าน้ำ (ค่าต๋ง) ๑ บาท รวมกับเงินทุนที่ซื้อไปไม่ได้รับคืนอีก ๑ บาท ก็จะเหลือกำไรจริงๆ ๒๘ บาท^{๑๓}

ราษฎรถูกมอมเมาให้ลุ่มหลง เพลิดเพลินและสนุกสนานอยู่กับการพนันหวยที่ตื่นเต้นเร้าใจ จนไม่สนใจการทำมาหากิน กล่าวกันว่าเมื่อถึงเวลาหวยออกผู้เล่นทุกคนจะมีใจจดจ่ออยู่ที่ตัวหวยที่ออก ธุรกิจต่างๆ จะหยุดชะงักหมด^{๑๔} หลังจากประกาศตัวหวยแล้วก็จะมีคนจากโรงหวยกระจายกันออกไปตะโกนบอกตัวหวยที่ออกดังลั่นไปหมดตามถนน ตลาด แม่น้ำและลำคลองสายต่างๆ จนตึก^{๑๕} ผู้คนจำนวนมากจะมากอดกันอยู่ที่บริเวณหน้าโรงหวยเพื่อลุ้นตัวหวยเวลาหวยออก คนแทงถูกก็จะส่งเสียงดังเอะอะด้วยความตื่นเต้นดีใจ ส่วนคนแทงไม่ถูกก็จะมีอารมณ์โกรธง่ายเพราะเสียทรัพย์ ผิดหวังและไม่พอใจ โรงหวยเป็นที่รวมของบรรดานักเลง อันธพาล คนว่างงาน และคนโง่เพราะเล่นการพนันจนหมดตัว เป็นพวกที่อาจก่ออาชญากรรมหรือความเดือดร้อนรำคาญให้กับราษฎรที่เข้ามาค้าขายอยู่ในบริเวณใกล้เคียง เพราะมักจะมีเรื่องทะเลาะทุ่มเถียงและชกต่อยกันเป็นประจำ เกิดเหตุุ่นวายอยู่เสมอจนถึงขั้นตริ้นฟันแทงกันจนเสียชีวิต อันเป็นเหตุ

^{๑๑} ดำรงราชานุภาพ, อ้างแล้ว, หน้า ๒๔๒-๒๔๓.

^{๑๒} เสฐียรโกเศศ, อ้างแล้ว, หน้า ๑๗๘.

^{๑๓} ดำรงราชานุภาพ, อ้างแล้ว, หน้า ๒๗๐.

^{๑๔} Skinner, op. cit., p. 122.

^{๑๕} เสฐียรโกเศศ, อ้างแล้ว, หน้า ๑๘๐

ให้โรงหวยต้องงคอก หวยเสีย ๒ ตัวคือ ง. จีเกา และ ธ. ให้แพง โดยอ้างว่า ๒ ตัวนี้เป็นหวยแรง มีอาถรรพ์ออกที่ไรมีเรื่องทุกที่ ตัวหวยที่ออกจึงเหลือเพียง ๓๔ ตัว

นักเลงหวยมีแต่ความโลภคิดแต่ว่าถ้าถูกจะได้กำไรถึง ๓๐ เท่าโดยไม่คำนึงว่าโอกาสที่จะถูกนั้นมีแค่นี้ ตัวหวยที่ออกมี ๓๔ ตัวเพราะฉะนั้นผู้เล่นก็จะมีโอกาสถูกเพียง ๑ ใน ๓๔ ถึงแม้ว่าผู้เล่นจะแทงทั้ง ๓๔ ตัวๆ ละ ๑ บาท ซึ่งถูกแน่ๆ ๑ ตัว ก็จะได้เงินเพียง ๒๘ บาท จึงเห็นชัดอยู่แล้วว่าเจ้ามือกำไรอยู่แล้ว ๖ บาท ส่วนที่แทงผิดนั้นเจ้ามือกินเสียทั้งหมด ขุนบาลเจ้ามือหวยจึงมั่งคั่งขึ้นมากจากการออกหวยและพยายามหาวิธีเล่นพลิกแพลงต่างๆ เพื่อล่อใจให้มีการแทงหวยกันมากขึ้น แต่ไม่ว่าจะเป็นวิธีใด ฝ่ายผู้เล่นก็จะเป็นฝ่ายเสียเปรียบเจ้ามือในทุกทาง คนเล่นหวยจะมีจิตใจหมกมุ่นครุ่นคิดแต่จะหาตัวหวยอยู่ตลอดเวลา เห็นอะไรแปลกๆ ก็เอามาขบคิดเป็นตัวหวย

ด้วยความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนจำนวนมากจึงพยายามไปหาตัวหวยจากสิ่งที่ตนเองคิดว่าศักดิ์สิทธิ์ เช่น ชัฏถูตันไม้ใหญ่ ไหว้จอมปลวก สังเกตเจ้ารูป บนบานพระพุทธรูปและผ้าจีบผิตสังเกตจากพระสงฆ์ เพื่อนำมาตีความเป็นตัวหวย คนเล่นหวยจะมีความหวังอยู่เสมอว่าจะได้พบตัวเลขในสถานที่ต่างๆ เช่น บนบานประตูไม้หน้าโบสถ์วัดบวรนิเวศวิหารมีทวารบาลชื่อเจ้าพ่อเขียวก้าง ซึ่งมีผู้คนไปบนบานขอหวยกันมากและใช้บนด้วยผืนจนปากเจ้าพ่อลอะด่าล้างไม่ออกจนทุกวันนี้ หรือสิ่งใดเห็นตามวัดวาอารามต่างๆ ก็ถูกชัฏถูจนชำรุดทรุดโทรม บางคนก็เฝ้ามองหาดวงสังหรณ์หรือทบทวนเรื่องฝันของตนเองและฝันของผู้อื่นเพื่อเอามาตีความเป็นตัวหวย ตื่นเช้าขึ้นมาตามร้านค้าย่านตลาดจะมีการจับกลุ่มกันคุยเรื่องความฝันของใครต่อใครพูดต่อกันไปปากต่อปาก แล้วทุกคนก็ไปแทงหวยกัน บางครั้งสมัยนั้นต้องเขียนโผยจนไม่มีเวลากินข้าว ผู้คนเล่นหวยกันอย่างกว้างขวางไม่มีขอบเขตจำกัดแม้แต่เด็กนักเรียนอายุ ๗-๘ ขวบก็ซื้อหวยได้ไม่มีข้อห้าม^{๑๑}

กิจการหวยเป็นที่นิยมของคนทั่วไปเจ้ามือหวยจึงมีกำไรมาก เจ้าลัวหงประมูล

^{๑๑} เสฐียรโกเศศ, อ้างแล้ว, หน้า ๑๗๔ และ บ็อค, คาร์ล, สมัยพระปิยะมหาราช แปลโดย เสฐียร พันธงศรี และ อัมพร จุลานนท์, (พระนคร : อลงกรณ์ ๒๕๑๔), หน้า ๑๗๗.

อาการห่วยในปีแรกเป็นเงินถึงปีละ ๒๐,๐๐๐ บาทให้กรมพระคลังเพื่อผูกขาดการพนันห่วย พระศรีวิโรจน์ (ดิศ) ซึ่งมีตำแหน่งเป็นนายตราจัดเก็บรายได้จากบ่อนเบี้ย มองเห็นหนทางที่จะทำห่วยบ้าง จึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเปิดโรงห่วยขึ้นอีก ๑ โรงที่บางลำพูเพื่อออกห่วยค่าเพิ่มขึ้นอีกรอบหนึ่ง แต่พระศรีวิโรจน์ไม่เชี่ยวชาญพอ ดำเนินการได้ไม่นานก็ต้องประสบปัญหาเรื่องการเงิน หนี้สินพอกพูนขึ้นจนในที่สุดก็ต้องปิดกิจการไป เจ้าสัวหงจึงได้โอกาสขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตออกห่วยเพิ่มขึ้นเป็น ๒ เวลา คือ ห่วยเช้ากับห่วยค่ำ เจ้าสัวหงจึงร่ำรวยขึ้นอีกเป็นทวีคูณ^{๙๙} เขาเสนอเงินอากรสูงขึ้นพร้อมกับการขอย้ายกิจการห่วยในเขตกรุงเทพฯ ไปยังแขวงนันทบุรีและปทุมธานี แบ่งแขวงห่วยออกเป็น ๓๘ แขวง แต่ละแขวงมีผู้จัดการดูแลส่งเสมียนออกไปตั้งโต๊ะเขียนโพลรับแทงห่วยตามชุมชนต่างๆ^{๑๐๐} เช่น ตามถนนสายต่างๆ ตลาด ท่าเรือและสถานีรถไฟราษฎรสามารถแทงห่วยได้สะดวกขึ้นทุกตำบลในกรุงเทพฯ และปริมณฑล กิจการห่วยได้ขยายตัวเติบโตขึ้นและกระจายออกไปอย่างกว้างขวาง

การเล่นห่วยต่างจากการพนันถั่วโปและไฟ ซึ่งต้องไปเล่นกันในโรงบ่อนเบี้ยชนชั้นผู้ดี ชุนนางไทยและปัญญาชนย่อมไม่ต้องการที่จะไปปรากฏตัวให้คนทั่วไปเห็นว่าเล่นการพนัน ชนชั้นสูงถูกห้ามเล่นการพนันจึงมักแอบเปิดบ่อนตามบ้านหรือในวัง^{๑๐๑} แต่ห่วยนั้นเป็นการพนันที่เจ้า ชุนนาง พระและเถรเล่นกันได้อย่างทั่วถึงเบิกบานใจจะอยู่ในบ้าน วัง หรือวัดก็เล่นได้ด้วยการฝากผู้อื่นไปซื้อ โดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูกโกง เพราะผู้ซื้อจะนำไปเสริจมาให้อีกไว้เป็นหลักฐาน^{๑๐๒} แม้แต่คนที่มีความรู้ความคิดก็เล่นห่วยกันมาก ซึ่งพวกนี้จะไม่เล่นแบบเสี่ยงดวงแทงสุ่มสี่สุ่มห้า หรือปล่อยให้ผีสา่งเทวดา

^{๙๙} ดำรงราชานุภาพ, อ้างแล้ว, หน้า ๒๓๕.

^{๑๐๐} ดำรงราชานุภาพ, อ้างแล้ว, หน้า ๒๕๓-๒๕๕.

^{๑๐๑} เฟรเดอริก อาร์เธอร์ นิล, ชีวิตความเป็นอยู่ในกรุงสยามในทัศนะของชาวต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. ๒๓๘๓-๒๓๘๔ แปลโดย ลินจง สุวรรณโกติน, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร ๒๕๒๕), หน้า ๑๓๖ และจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ เล่มที่ ๔๑๕ : จ.ศ. ๑๒๒๑.

^{๑๐๒} Bangkok Calendar, Annual, edited by D.B. Bradley, Bangkok, 1859-1872, p. 119.

บันดาลพาไป เมื่อหวังจะรวยด้วยการพนันก็ต้องพยายามศึกษาหาความเป็นไปได้เพื่อเลือกซื้อหวยให้ถูกตัวจึงจะได้รางวัล พวกเขาจึงเก็บข้อมูลเกี่ยวกับตัวหวยที่ออกไปแล้วในแต่ละวันว่าตัวไหนออกไปแล้วนานเท่าใดและตัวไหนออกบ่อยแค่ไหน เพื่อเก็บเป็นสถิติสำหรับจับทางให้ถูกว่าขุนบาลมีวิธีคิดอย่างไรในการเลือกป้ายหวย และวัดใจขุนบาลว่าจะเลือกหวยตัวใด ขุนบาลเองก็จะคอยหลอกล่อให้คนทลายใจเพื่อเร้าใจให้เล่นกันมากขึ้นสนุกขึ้น บางครั้งก็จะมีการบอกใบ้บ้างเพื่อเป็นหนทางให้คิดแต่ขุนบาลก็ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษกับลูกค้าย่อยๆที่ใช้ปัญญาชิงไหวชิงพริบ ขุนบาลมีระบบของตนเองในการเลือกตัวหวย และต้องเดาใจลูกค้าย่อยๆเหมือนกัน จึงต้องมีการจัด ‘โผยเถา’ ไว้ว่าออกหวยตัวใดไปบ้างอย่างไร และในแต่ละวันลูกค้าย่อยๆแทงหวยตัวไหนมากที่สุด เพราะอะไร บางครั้งการเดาใจกันนี้ก็จำเป็นต้องศึกษาจากสิ่งแวดล้อมตัวขุนบาลด้วยเพราะอาจจะส่งผลต่อการเลือกตัวหวย เช่น วันที่ขุนบาลมีงานมงคล ก็อาจจะคาดการณ์ได้ว่าขุนบาลจะไม่ออกหวยตัวที่เป็นอัปมงคล เช่น โจรและคนโศ ผู้เล่นก็จะตัดตัวเลือกออกไปได้ประมาณ ๑๐ ตัว

นโยบายรัฐเกี่ยวกับหวย ก.ข.

ราชสำนักและขุนนางไทยได้อาศัยชาวจีนทั้งในด้านการเป็นแรงงาน จัดการเดินเรือ และเป็นตัวแทนรับผิดชอบการขนส่งสินค้าไปแลกเปลี่ยนสินค้าของจักรวรรดิจีนมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว จนถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์เมื่อไทยต้องประสบกับปัญหาการขาดแคลนแรงงานอย่างรุนแรงในขณะที่เศรษฐกิจกำลังขยายตัวเข้าสู่ระบบใหม่ ขุนและแรงงานชาวจีนเป็นสิ่งที่ต้องการมากยิ่งขึ้น ประกอบกับปัญหภายในประเทศจีนเองได้ผลักดันให้ชาวจีนพากันอพยพหนีความคับแค้นทางการเมืองและความมอดอยากขาดแคลน เข้ามาทำมาหากินในเมืองไทย โดยหวังที่จะสะสมเงินสักก้อนกลับไปบรรเทาความทุกข์ยากของครอบครัว พวกเขาอดทนและไม่เกี่ยงงานหนักจึงเป็นแรงงานที่มีคุณภาพกระจายอยู่ทั่วไปทั้งในเหมืองแร่ โรงงานน้ำตาล โรงสี โรงเลื่อยและท่าเรือ แรงงานชาวจีนเหล่านี้ได้กลายเป็นปัจจัยที่จำเป็นยิ่งสำหรับการเติบโตทางการผลิตและการค้าของไทย นายทุน

เงินเจ้าของกิจการต่างๆ ซึ่งมักจะเป็นเจ้าภาษีนายอากรด้วยต่างก็ต้องการผูกมัดชาวจีนให้อยู่ขายแรงงานนานๆ หรือตั้งหลักแหล่งอย่างถาวรในเมืองไทย จึงพยายามใช้วิธีการมอมเมาแรงงานจีนในทุกรูปแบบ ทั้งฝิ่น การพนัน สุราและนารี^{๒๑} เพื่อล่อให้แรงงานจีนใช้จ่ายเงินและเป็นหนี้ในการที่รัฐบาลไทยและขุนนางได้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นอย่างมากกับการแสวงหารายได้จากชาวจีนด้วย

ขุนนางผู้ใหญ่มักมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและมีผลประโยชน์ร่วมกันกับเจ้าภาษีนายอากร^{๒๒} พร้อมกันนั้นก็แสดงตนเป็นผู้ประสานผลประโยชน์ระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการขูดรีดแรงงานส่วนเกินจากกรรมกรชาวจีน เพื่อความมั่งคั่งของท้องพระคลังหลวง ชนชั้นปกครองมุ่งเป้าไปที่ภาษีอากรจากอบายมุขเพราะเป็นภาษีที่เก็บง่าย ผู้เสียไม่รู้ลี้กว่าถูกขูดรีดจึงไม่ต้องกลัวว่าจะมีการต่อต้าน อากรบ่อนเบี้ยสมัยรัชกาลที่ ๑ มีจำนวน ๒๐,๔๐๐ บาท^{๒๓} และเพิ่มขึ้นสูงถึง ๒๖๐,๐๐๐ บาทในสมัยรัชกาลที่ ๒^{๒๔} ในรัชกาลนี้รายได้อากรบ่อนเบี้ยจำนวนมากมาจากแหล่งที่มีชุมชนชาวจีนหนาแน่น เช่น กรุงเทพฯ สงขลา ปัตตานี นครไชยศรี ราชบุรี^{๒๕} ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๓ ทรงแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจซบเซาด้วยการแสวงหารายได้จากชาวจีนมากขึ้น มีการขยายบ่อนเบี้ยโรงเหล้าและโรงยาฝิ่นออกไปทั่วทุกชุมชนคนจีนในหัวเมือง^{๒๖} และตั้งโรงหยวนขึ้นใน

^{๒๑} กวาดล ทรงประเสริฐ, *The Overseas Chinese*, (กรุงเทพฯ : Tipping Point Press), ๒๕๕๕, หน้า ๕๓-๕๔.

^{๒๒} Burney, Henry. *The Burney Papers*. Vol. II. (Bangkok : The Vajirayana National Library), 1911, p. 101-102. และ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ปากไก่และใบเรือ*, (กรุงเทพฯ : แพรวล้านกัมพมภ์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐๕.

^{๒๓} สมคิด ศรีสิงห์, "การบริหารภาษีอากรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น", *วิทยานพนธ์ปริญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร*, ๒๕๑๕, หน้า ๑๖๐.

^{๒๔} จอห์น ครอเฟิร์ต, *เอกสารของครอเฟิร์ต แปลโดย ไพโรจน์ เกษเมณิกิจ*, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๑๕), หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

^{๒๕} จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๑-๑๑๗๓, หน้า ๖๑, ๖๖-๖๘.

^{๒๖} Terwiel, *op. cit.*, p. 104, 135, 163, 190.

กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘ มีการจัดเก็บรายได้จากภาษีอากรการพนันกว้างขวางขึ้น โดยแบ่งเป็นอากรสามชนิด คือ อากรบ่อนเบี้ย อากรหวย ก.ข. และอากรการพนัน^{๒๗} เหล่าเสนาบดีและเจ้าภาษีได้พยายามจะหารายได้เพิ่มขึ้นโดยขอขยายโรงหวยไปสู่หัวเมือง แต่รัชกาลที่ ๓ ทรงอนุญาตให้มีโรงหวยเฉพาะในกรุงเทพฯ เพียงแห่งเดียวเท่านั้น เพราะพระองค์ทรงเห็นว่าผู้เล่นหวย ก.ข. มีแต่จะสูญเสียทรัพย์และเป็นหนี้ ส่วนผลประโยชน์จากการพนันก็ตกเป็นของเจ้าภาษีนายอากรมากกว่ารัฐ^{๒๘} เจ้าภาษีจึงต้องพักความพยายามไปหลายปีและเริ่มใหม่ทันทีเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ เสด็จขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๒๓๙๕ เป็นผลให้หวย ก.ข. ในกรุงเทพฯ ขยายออกไปขายถึงแขวงนันทบุรีและปทุมธานีในปีถัดมา^{๒๙}

เจ้าฟ้ามกุฎทองผนวชอยู่นานถึง ๒๗ พรรษา ระหว่างนั้นพระองค์ได้เสด็จไปยังที่ต่างๆ และทรงมีโอกาสดำเนินการเห็นความเสื่อมโทรมของสังคมไทยอย่างใกล้ชิด การส่งเสริมอบายมุขทุกรูปแบบเพื่อเพิ่มภาษีอากรได้ส่งผลกระทบต่อหมู่ชาวไทยทุกชนชั้น ไม่เว้นแม้แต่เด็ก พระสงฆ์ เจ้าและขุนนาง การเสพสุรายฝิ่นจนมีเมามาเป็นสิ่งที่พบเห็นกันอยู่ทั่วไปในกรุงเทพฯ บ่อนเบี้ยและโต๊ะรับแทงหวยจัดตั้งอยู่อย่างเปิดเผยตามริมถนน ริมแม่น้ำ ลำคลองและบริเวณตลาด รัชกาลที่ ๔ ทรงแสดงพระราชประสงค์ที่จะยกเลิกอากรการพนันทุกชนิดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๒^{๓๐} แต่เสนาบดีที่ทั้งหลายนอกจากจะไม่สนับสนุนแนวพระราชดำริแล้วยังเห็นด้วยกับการขยายออกไปตั้งโรงหวยขึ้นที่อยุธยาและเพชรบุรีใน พ.ศ. ๒๔๐๘ ดังปรากฏในสารตราที่เจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดีไปถึงเจ้าเมืองเพชรบุรี มีความตอนหนึ่งว่า

... ซึ่งท่านเสนาบดีเห็นพร้อมกันว่าจะให้ตั้งอากรหวยเงินหวย ก.ข. เมือง

^{๒๗} อากรการพนัน เก็บจากการพนันที่เล่นกันมาแต่เดิม เช่น ขนไก่ กัดปลา หมากรุก

^{๒๘} จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๕ มัดที่ ๑๗๐ เลขที่ ๑๑, ไม่ปรากฏปี.

^{๒๙} เอกสารรัชกาลที่ ๔. รล.-กท. เล่ม ๕ เลขที่ ๒ "สารตราว่าด้วยนำตั้งนายอากรบ่อนเบี้ย หวย". จ.ศ. ๑๒๑๕

^{๓๐} จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ จ.ศ. ๑๒๒๑ เลขที่ ๖๕ "พระบรมราชโองการห้ามพระเจ้าลูกยาเธอเล่นไป"

เพชรบุรีให้เหมือนอย่างกรุงเทพฯ และยกเงินอากรหวายรายนี้ได้ใช้ในการขุดคลองแลทำถนน ให้ค้ำจ้งโปลิสรักษาระวังคนชั่วคนพาล ใช้ในการเรือลาดตระเวน ระวังโจรผู้ร้ายในท้องทะเลนั้นชอบแล้ว”^{๑๑}

ในปีเดียวกันนี้พระภาสีสมบัติบริบูรณ์ มหาเศรษฐีคนหนึ่งของเมืองไทยในขณะนั้นซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเสนาบดีผู้ใหญ่ ก็มีแผนการที่จะขอพระบรมราชานุญาตเปิดโรงหวยที่นครไชยศรี และสมุทรสาครด้วยเช่นกัน พระภาสีสมบัติบริบูรณ์ (เจ้าสัวยิ้ม) เป็นนายอากรสุราที่เมืองสมุทรสาครและตั้งโรงงานน้ำตาลขนาดใหญ่ที่บ้านดอนกระตี่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน เจ้าสัวยิ้มมีความคิดแยบยลทันสมัย เขาได้ส่งประกาศมาลงหนังสือพิมพ์ The Bangkok Recorder ของหมอบรัดเล เพื่อแจ้งให้ราษฎรทั่วกันว่า เขาได้กราบทูลอาสาที่จะขุดคลองจากแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านดอนกระตี่มาเชื่อมกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่บริเวณคลองบางกอกใหญ่ จึงต้องการขอประชามติว่าราษฎรส่วนใหญ่จะพอใจให้เจ้าสัวยิ้มจัดหารายได้แบบไหน จะให้เรียกเก็บเงินจากบรรดาเรือที่ขึ้นลงในคลองขุดใหม่นี้เป็นเวลา ๑๐ ปีหรือจะให้เจ้าสัวยิ้มตั้งโรงหวยขึ้นที่เมืองนครไชยศรี และเมืองสมุทรสาครเป็นเวลา ๓ ปี เพื่อจัดเก็บรายได้มาเป็นค่าใช้จ่ายในการขุดคลอง”^{๑๒} เจ้าสัวยิ้มเป็นผู้ที่จะได้ประโยชน์โดยตรงจากคลองนี้ในการขนส่งน้ำตาลเข้ากรุงเทพฯ และยังพยายามจะหาผลประโยชน์จากการขยายโรงหวยในหัวเมืองอีกด้วย

หมอบรัดเล (Dr. Dan Beach Bradley) มิชชันนารีอเมริกันผู้เคร่งครัดในการต่อต้านอบายมุขทุกชนิด ได้เขียนบทความต่อเนื่องหลายตอนคัดค้านการตั้งโรงหวยอย่างรุนแรงในหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวกันนั้น มีใจความบางตอนดังนี้

... ด้วยข้าพเจ้าถึงมิได้เป็นคนชาวเมืองไทยแท้ ก็แทบจะเบนไทยอยู่แล้ว เพราะได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ได้ประมาณ ๓๐ ปีเศษมาแล้ว มิไจรักใคร่

^{๑๑} เอกสารรัชกาลที่ ๔ รล.-กท. เล่ม ๒๙ “สารตราท่นเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดีผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรีและกรมการ”, จ.ศ. ๑๒๒๗

^{๑๒} Bangkok Recorder, 1865, No. 11, p. 85.

ในสยามประเทศนี้มากอยู่...การเล่นหอยนั้นเป็นการชั่วร้ายกาจนัก ดุจปล่อยพวกผีปิศาจทั้งหลายให้มาล่อลวงฝูงราษฎร...ให้คิดแต่จะเล่นแก้ตัวให้รอดขึ้น เพราะเงินที่เสียไปแล้วนั้น กว่าทรัพย์สินเงินทองของเขาจะตกเข้าไปเป็นทรัพย์สินของเจ้าภาษีหมด แล้วจะต้องขายบุตรภรรยา แลเรือกสวนไร่นา จนกระทั่งถึงตัวก็ต้องเป็นข้าเขาด้วย... การที่เขาควรจะทำไว้ ไถนา ค้าขาย ประกอบการเลี้ยงชีวิตโดยชอบนั้นก็ถึงเสียหมด กำลังสำหรับเมืองจึงอ่อนไป เพราะคนที่เสียไปนั้น เป็นแขนเป็นขาของเมือง^{๓๓}

... เสนาบดีจะเก็บเงินในการเล่นหอย เล่นโป เล่นแก้ว เพื่อจะใช้ในการหลวง นั้น ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยเลย เป็นเหมือนคำสุภาษิตว่ามีปัญญาเพื่อหนึ่งกับอุปปัญญาซึ่งหนึ่ง ดุจหนึ่งคนปรารถนาจะบำรุงมือขาจึงตัดมือซ้ายเสีย เพื่อจะให้โลหิตที่เคยเล่นไปข้างซ้าย จะให้กลับมาบำรุงข้างขวานั้น...^{๓๔}

ความพยายามของเจ้าภาษีนายอากรต้องล้มเหลวและไม่มีโอกาสได้จัดตั้งโรงหอยขึ้นในเมืองนครไชยศรีและสมุทรสาคร เพราะในที่สุดแล้วคลองเชื่อมสายนี้ได้ลงทุนขุดด้วยเงินหลวงและได้ชื่อว่าคลองภาษีเจริญ ส่วนโรงหอยที่เมืองเพชรบุรีและอยุธยา นั้น รัชกาลที่ ๔ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกเสียภายใน พ.ศ. ๒๔๐๘ นั้นเองเพราะการเล่นพนันหอยเข้าเย็นทำให้หัวเมืองทั้งสองมีโจรผู้ร้ายชุกชุมขึ้นมากและราษฎรก็ยากจนลงทุกที^{๓๕} รัฐบาลไม่ได้อนุญาตให้เปิดโรงหอยในหัวเมืองอีกเลยแต่รัฐก็ขาดกำลังเจ้าหน้าที่สำหรับตรวจตราเจ้าภาษีนายอากรอย่างมีประสิทธิภาพ จึงปรากฏว่านายอากรบ่อนเบี้ยตามหัวเมืองพากันลักลอบออกหอยโดยไม่ได้รับอนุญาตเพื่อเพิ่มพูนกำไรของตนให้มากที่สุด เช่นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ขุนพัฒนเมืองเพชรบุรีออกหอยให้ชาวเพชรบุรีได้แข่งกัน

^{๓๓} The Bangkok Recorder, 1865, No. 11, p. 81.

^{๓๔} The Bangkok Recorder, 1865, No. 5, p. 22.

^{๓๕} จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ เล่มที่ ๖๐ : จ.ศ. ๑๒๒๗

วันละ ๒ เวลาเข้าเย็น กิจการค้าเป็นไปอย่างเปิดเผยและกว้างขวาง มีเสมียนตั้งโต๊ะรับเขียนโน้ตแห่งหอยอยู่ตามตลาดสำคัญต่างๆ ประมาณ ๓๐ คน ลักษณะการออกหอยเหมือนในกรุงเทพฯ ทุกอย่าง การที่นายอากรบ่อนเบี้ยมาเปิดบริการการพนันหอยด้วยเช่นนี้นับเป็นการกระทำที่นอกเหนือไปจากท้องตราหน้าตราตั้ง แต่ผู้ว่าราชการเมือง กรมการเมืองและตำรวจก็วางเฉยไม่ได้ห้ามปราม^{๓๖} เจ้าภาษีนายอากรกล้าขัดขึ้นไม่เกรงกลัวอำนาจรัฐเช่นนี้ก็เพราะรู้ว่ารัฐบาลต้องอาศัยให้หารายได้เข้าท้องพระคลังหลวง เจ้าภาษีต้องเลี้ยงคนเป็นจำนวนมากเพื่อเป็นกำลังออกไปบังคับเก็บภาษีจากราษฎร เจ้าภาษีบางคนจึงมีฐานะเป็นหัวหน้าอั้งยี่กลุ่มต่างๆ รวมทั้งได้รับการหนุนหลังจากขุนนางผู้ใหญ่ผู้มีอิทธิพลอีกด้วย

รัฐบาลได้เปิดให้มีการประมูลอากรหอย ก.ข. กันทุกปีและเงินประมูลก็เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ จากปีละ ๒๐,๐๐๐ บาทในการประมูลครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ ๓ ได้เพิ่มสูงขึ้นมาเป็นเฉลี่ยปีละ ๒๐๐,๐๐๐ บาทในสมัยรัชกาลที่ ๔ เพิ่มขึ้นเป็น ๒,๐๗๗,๔๗๑ บาทใน พ.ศ. ๒๔๔๖ สมัยรัชกาลที่ ๕ และขึ้นสูงสุดถึง ๓,๖๒๙,๗๒๗ บาท ใน พ.ศ. ๒๔๕๕^{๓๗} ก่อนที่จะมีการยกเลิกไปอย่างกะทันหันใน พ.ศ. ๒๔๕๙ รายได้ของรัฐจากอากรหอยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่อากรบ่อนเบี้ยทั่วประเทศเพิ่มขึ้นจาก ๔๐๐,๐๐๐ บาทขึ้นเป็น ๕๐๐,๐๐๐ บาทนั้น อากรหอย ก.ข. เฉพาะในกรุงเทพฯ เพียงแห่งเดียวเพิ่มขึ้นจาก ๒๐,๐๐๐ บาทเป็น ๒๐๐,๐๐๐ บาท^{๓๘} แสดงว่าการเล่นหอยเป็นที่นิยมมากและตัวเลขนี้น่าจะมีความสำคัญพอที่จะดึงดูดให้นายอากรบ่อนเบี้ยในหัวเมืองต้องการผูกขาดอากรหอย ก.ข. ด้วย สำหรับการแหงหอยประจำวันนั้นเฉลี่ยแล้วตกประมาณ ๔๐,๐๐๐ บาทในช่วง ๒ ทศวรรษสุดท้ายที่มีการซื้อขายหอย แต่เจ้ามือหอยจะจ่ายเงินให้คนแหงหอยประมาณวันละ ๑๐,๐๐๐ บาทเท่านั้น แม้ว่าบางที่จะมีคนดวงดีแหงถูกจังๆ ลัก ๒-๓ รายเจ้ามือก็จ่ายวันละประมาณ ๓๐,๐๐๐ บาท จึงเห็นชัดว่าการผูกขาดหอยทำกำไรอย่างไร

^{๓๖} เอกสารรัชกาลที่ ๕ รล.-กท. เล่ม ๒๕ เลขที่ ๔๕ จ.ศ. ๑๒๔๒

^{๓๗} Ministry of Finance, *Statistical Yearbook of the Kingdom of Siam*, 1921, p. 46.

^{๓๘} Cartwright, *op. cit.*, p. 239.

งามให้แก่นายอากรหอยและรัฐบาล^{๙๙}

การยกเลิกหอย ก.ข.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓) ทรงมีพระราชประสงค์จะยกเลิกภาษีอากรการพนัน มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗^{๑๐๐} โดยมีประกาศห้ามเด็กเล่นการพนันถึง ๓ ฉบับ เพราะขณะนั้นมีเด็กๆพากันเล่นการพนันตามแบบผู้ใหญ่อย่างแพร่หลาย^{๑๐๑} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขากล่าวถึงสภาพเสื่อมโทรมของสังคมไทยในขณะนั้นว่า

...การตั้งบ่อนแก้ว ไป และหอยนั้น นำความพินาศทางเศรษฐกิจมาสู่ครอบครัวของประชาชนมากมาย ผู้คนไม่คิดหวังจะทำมาหากิน คิดแต่จะเล่นการพนัน เพราะได้ทรัพย์เสียทรัพย์สะดวกสบาย แต่ยิ่งเล่นก็ยิ่งหมดตัวลงทุกที เมื่อหมดตัวหมดหนทางก็หันไปหาทางทุจริต จึงเกิดมีการลักขโมย ฉกชิง วิ่งราว ตลอดจนปล้นสะดมเกิดขึ้นมากมายทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง...^{๑๐๒}

รัฐบาลตระหนักดีว่าการพนันได้ทำร้ายสังคมไทยจนเสื่อมโทรมลงถึงที่สุดแล้วแต่การผูกขาดการพนันก็ยังไม่อาจเลิกได้อย่างเด็ดขาด เพราะพระราชอำนาจในการปกครองยังไม่เข้มแข็งพอที่จะต้านทานพวกอั้งยี่ที่จะเสียผลประโยชน์ได้ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๒๘ ชุนนางฝ่ายอำนาจเก่ามีอำนาจลดลงพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจมั่นคงขึ้นจึงทรง

^{๙๙} Ibid, p. 234-239.

^{๑๐๐} จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๕ จ.ศ. ๑๒๓๖. เล่ม ๒ มัดที่ ๑๕๓ "พระราชดำริจัดการบ้านเมืองเลิกหยาและเลิกบ่อนเบี้ย"

^{๑๐๑} ร.ต.ท. เสถียร ลายลักษณ์ และคณะผู้รวบรวม, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๘, หน้า ๒๐๗-๒๑๑ และ เล่ม ๙, หน้า ๒๐๔-๒๐๖.

^{๑๐๒} พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ ๕ และ ๖ เรื่องประกอบ. พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ เมรุ วัดเทพศิรินทราวาส ๑๗ มีนาคม ๒๕๐๗, หน้า ๒๒๙.

ดำเนินนโยบายจริงจังด้วยการลดจำนวนบ่อนในกรุงเทพฯ ลงทันทีจาก ๔๑๓ บ่อนเหลือ ๖๗ บ่อนใน พ.ศ. ๒๔๓๑ ลดลงอย่างสม่ำเสมอจนเหลือ ๑๖ บ่อนใน พ.ศ. ๒๔๓๔ และเหลือ ๕ บ่อนใน พ.ศ. ๒๔๕๕^{๓๓}

รายได้ของเจ้าภาษีนายอากรมาจากการเก็บภาษีให้ได้มากกว่าจำนวนเงินที่ประมูลไว้กับรัฐ ดังนั้นนายอากรห่วยจึงเอาใจใส่ส่งเสริมให้การเล่นห่วยเป็นที่นิยมกันมากขึ้นเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของตน รัฐบาลตระหนักดีว่าถูกนายอากรเอาเปรียบ ปีที่มีกำไรมากไม่เคยเสนอเพิ่มเงินประมูลแต่ปีไหนขาดทุนแม้เพียงเล็กน้อยก็จะเรียกร้องให้รัฐบาลร่วมรับผิดชอบ อีกทั้งฝ่ายรัฐบาลยังมีความระแวงว่ารายได้ส่วนของเจ้าภาษีนายอากรจะมากกว่าเงินอากรที่ส่งให้รัฐหลายเท่า^{๓๔} ตัวเจ้าภาษีนายอากรเองรู้ตัวว่าอยู่ในฐานะได้เปรียบเพราะรัฐบาลต้องพึ่งความสามารถของตนในการจัดเก็บภาษี เมื่อฐานะมั่งคั่งขึ้นก็เริ่มเป็นอิสระจากรัฐบาลและมีอำนาจในการต่อรองมากยิ่งขึ้น

รัฐบาลได้ดำเนินการยุบระบบเจ้าภาษีนายอากรลงอย่างช้าๆ และดึงภาษีอากรมาจัดการเองเกือบทั้งหมดแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ แต่ยังไม่พร้อมที่จะจัดเก็บภาษีอากรการพนันได้เองเพราะเป็นภาษีที่มีการลงทุนสูงและนายอากรจำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษจึงหาคนมาทำแทนได้ยาก บุคคลหลายคนที่รัฐบาลไว้วางใจและพยายามชักชวนให้เข้ามารับเป็นนายอากรแทนได้ประสบกับการขาดทุนไม่สามารถดำเนินการให้ตลอดได้ รัฐบาลจึงยังต้องยอมผ่อนปรนให้เจ้าภาษีนายอากรการพนันเสมอมา เช่น พระอนุวัตรราชนิยม (สง เตชะวณิช) ซึ่งเป็นเจ้ามือห่วย ก.ข. คนสุดท้ายนั้น มีหุ้นส่วนอยู่ในอากรหลายชนิด ทั้งสุรา บ่อนเบี้ย ห่วย เป็นเจ้าของร้านจันอับ โรงสี โรงเลื่อย กิจการเดินเรือ โรงรับจำนำ และธนาคาร แต่ค้างหนี้หลวงถึง ๗๒๖,๖๓๙ บาท^{๓๕} ซึ่งเห็นชัดเจนอยู่แล้วว่าเป็นการเอาเปรียบรัฐ นำเงินรายได้จากอากรไปหมุนเวียนลงทุนทางการค้าไม่ส่งเงินประมูลให้รัฐตามกำหนด แต่รัฐก็ยังต้องยอมให้เงินยังเป็นนายอากรต่อไปเพราะกลัว

^{๓๓} Ministry of Finance, op. cit., p. 46.

^{๓๔} จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๕ มัดที่ ๑๗๐ เลขที่ ๑๑, ไม่ปรากฏปี

^{๓๕} เอกสารรัชกาลที่ ๕ ก. ๑๔.๑ ก/๑๙, ร.ศ. ๑๒๒

หนี้สูญ เมื่อรัฐบาลควบคุมเจ้าภาษีนายอากรไม่ได้เช่นนี้ เจ้าภาษีก็เริ่มขยายอิทธิพลทางการเมืองมากขึ้นนอกเหนือจากอิทธิพลทางเศรษฐกิจที่มีอยู่นานแล้ว

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม ดร.ซุนยัตเซน เพื่อโค่นล้มราชวงศ์แมนจู (พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๕๕) เป็นที่สนใจของชาวจีนโพ้นทะเลมาก ทำให้ชาวจีนในไทยเริ่มมีปฏิริยาทางการเมือง เช่น ก่อเหตุนัดหยุดงานประท้วงรัฐบาลไทยใน พ.ศ. ๒๔๕๓ ปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อรัฐบาลไทยออกพระราชบัญญัติกำหนดให้ชาวจีนต้องเสียภาษีราชการ เท่ากับที่คนไทยเสียอยู่^{๙๖} ชาวจีนไม่พอใจเพราะเคยเสียน้อยกว่านั้น การประท้วงครั้งนี้มีจีนชงอยู่เบื้องหลังโดยการสนับสนุนของกงสุลฝรั่งเศสในกรุงเทพฯ จีนชงนั้นเป็นคนในบังคับฝรั่งเศสและมีเงินฝากอยู่ในธนาคารฝรั่งเศสเป็นจำนวนมาก และเขาก็คงจะส่งเงินกลับไปสนับสนุนนักการเมืองในจีนจำนวนมากด้วยจึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นขุนนางจีน^{๙๗} ชาวจีนในไทยส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวที่เมืองจีนตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์แล้ว แต่ในช่วงเวลาที่เกิดกระแสความคิดชาตินิยมนี้ ยอดเงินที่ส่งออกสูงมากเป็นพิเศษ เช่น ใน พ.ศ. ๒๔๕๗ ยอดเงินส่งกลับจีนสูงถึง ๑๒๖ ล้านบาท^{๙๘} ในขณะที่รายได้ทั้งหมดของรัฐในปีนั้นมีเพียง ๗๓ ล้านบาท

การนัดหยุดงานประท้วงของชาวจีนเป็นเหตุให้ชนชั้นปกครองเริ่มไม่ไว้วางใจที่จะปล่อยให้ชาวจีนมีอิทธิพลต่อไปในสังคมไทย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้อุดมการณ์ชาตินิยมต่อต้านอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจของชาวจีน ทรงสร้างภาพชาวจีนว่าเป็นเหมือน ‘พวกยิวแห่งบูรพทิศ’ คือมีความเป็นต่างด้าวที่เอาเปรียบและไม่จงรักภักดี^{๙๙} ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า

^{๙๖} Skinner, *op. cit.*, p. 87-88.

^{๙๗} เอกสารรัชกาลที่ ๖ น.๒๕/๒, ร.ศ. ๑๒๙.

^{๙๘} พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า จุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา), ๒๕๑๗, หน้า ๕๘๒.

^{๙๙} ผาสัก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : ซิลค์เวอร์มบุคส์), ๒๕๔๒, หน้า ๑๘๐.

... มีคนพวกที่เห็นว่าควรจะยินยอรับรองเงินที่เข้ามาในเมือง เพราะการที่เงินเข้ามานั้น ไม่แต่ช่วยเพิ่มจำนวนพลเมือง ทั้งยังอ้อมกระทำให้โรคหวั่นของแผ่นดินมั่งคั่งสมบูรณ์ขึ้นด้วย ผู้ที่กล่าวเช่นนี้พูดแต่ทางได้ แต่ทางเสียเห็นจะลืมนึกได้คิดถึง คือว่าเงินมิได้เข้ามาอยู่ด้วยความตั้งใจที่จะฝังรกรากไว้ในแผ่นดินและมีได้ยอมกลายเป็นพลเมืองแท้ของเมืองนั้นเลย. . . เขากระทำให้หวั่นแผ่นดินเกิดขึ้นนั้น เขาก็นำออกไปจากเมืองเหมือนกัน. . .^{๕๐}

เมื่อเหตุการณ์ไม่เป็นที่ไว้วางใจเสียแล้ว เจ้าภาษีชาวจีนก็ต้องพบกับการต่อต้านอย่างรุนแรงทั้งทางเศรษฐกิจและอุดมการณ์ ราชสำนักที่เคยหนุนหลังเจ้าภาษีนายอากรมาตลอดนั้นมีความคิดว่าถ้าจะหยุดอำนาจทางการเมืองของเจ้าภาษีนายอากรก็ถึงเวลาแล้วที่จะต้องตัดความมั่งคั่งของพวกเขาลง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๔ เสนาบดีกระทรวงพระคลังทรงพยายามกีดกันไม่ให้จีนซึ่งได้รับประมวลเป็นนายอากรห่วย ก.ข. อีกต่อไปแต่ไม่สำเร็จเพราะไม่มีผู้ใดสู้ประมวลได้ บุคคลที่รัฐบาลได้วางใจเคยได้รับความช่วยเหลือจนได้เป็นนายอากรห่วย แต่ก็ทำการได้ไม่ตลอดเพราะไม่เชี่ยวชาญพอ จีนจึงยังคงได้เป็นนายอากรห่วยอยู่จนถึง พ.ศ. ๒๔๕๗ และยังได้เสนอขอขยายโรงห่วยออกไปยังหัวเมืองต่างๆ ใน ๗ มณฑล กรมพระจันทบุรีนฤนาถเสนาบดีกระทรวงพระคลังทรงต้องการยกเลิกอากรห่วยจึงเตรียมการด้วยการปรับปรุงการจัดเก็บภาษีจนสามารถเพิ่มจำนวนภาษีได้หลายรายการ ทั้งฝิ่น สุรา เงินรัชูปการและภาษีใหม่ๆ (ดูตาราง) เช่นภาษีที่ดิน^{๕๑} ทรงทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นว่าการปล่อยทิ้งไว้นานไปจะยิ่งเสียหายหนักขึ้นและอาจจะแก้ไขไม่ได้ รัชกาลที่ ๖ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกห่วย ก.ข. อย่างจับพลันใน พ.ศ. ๒๔๕๙ และยกเลิกบ่อนเบี้ยทั้งหมดที่ยังเหลืออยู่ในกรุงเทพฯ ใน

^{๕๐} อัครพาทู, ยิวแห่งบูรพทิศและเมืองไทยงตั้นเกิด, มุลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๒๘, หน้า ๒๓.

^{๕๑} Ian G. Brown, *The Creation of the Modern Ministry of Finance in Siam, 1885-1910*, (Houndmills and London : Macmillan), 1992, p. 90-91.

พ.ศ. ๒๕๖๐^{๕๑}

ตาราง แสดงรายได้ของรัฐบาล พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๘๑ (ล้านบาท)

	๒๔๓๕	๒๔๔๘	๒๔๔๙	๒๔๕๘	๒๕๖๐	๒๔๗๐	๒๔๘๑
เงิน	๒.๔๘	๑๐.๒๖	๘.๘๗	๑๖.๕๖	๒๑.๑๘	๑๘.๑๘	๑๐.๓๙
สุรา	๒.๓๐	๔.๑๖	๓.๙๕	๖.๒๒	๘.๖๒	๑๒.๑๕	๖.๙๘
การพนัน	๔.๒๘	๘.๖๕	๖.๖๕	๗.๔๖	๐.๓๓	-	-
ค่าเช่า	๑.๐๒	๓.๘๖	๗.๕๘	๘.๒๒	๘.๖๘	๑๒.๘๓	๗.๔๒
รัฐูปการ	๐.๔๕	๔.๑๔	๔.๙๓	๗.๖๙	๘.๓๔	๑๐.๐๕	๗.๗๔
การค้าและการขนส่ง	๒.๐๒	๗.๐๔	๗.๔๓	๙.๐๕	๙.๙๗	๒๑.๙๑	๓๖.๐๔
ป่าไม้และแร่	๐.๖๘	๓.๒๖	๓.๐๑	๔.๐๔	๗.๕๙	๘.๕๖	๙.๐๕
อื่นๆ	๒.๑๕	๙.๑๐	๑๒.๙๘	๑๕.๑๒	๑๗.๗๕	๓๓.๗๖	๔๐.๖๑
รวม	๑๕.๓๘	๕๐.๔๖	๕๕.๕๑	๗๔.๓๖	๘๒.๔๖	๑๑๗.๔๔	๑๑๘.๒๓

ที่มา : Ingram, 1971 : 185

ในที่สุดรัฐบาลก็ยกเลิกอากรบ่อนเบี้ยและอากรหอย ก.ข. ได้สำเร็จ แต่ราษฎรก็ถูกมอมเมาให้มึนลึ้งลุ่มหลงในการพนันจนสุดจะแก้ไขแล้ว มีบ่อนเถื่อนขนาดย่อมเกิดขึ้นจำนวนมากทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง มีการลักลั่นการเล่นการพนันกันทั่วไป เจ้าและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายคนเปิดวังและบ้านเป็นบ่อน ตำรวจก็ไม่กล้าเข้าไปตรวจตราและจับกุม รัฐบาลยังคงอนุญาตให้เล่นการพนันแบบไทยได้ เช่น ชนไก่ กัดปลา ชนขันน้ำในสังคมเป็นผู้สนับสนุนนำการพนันแบบใหม่ๆ ของชาติตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในสังคม

^{๕๑} Ibid, p. 88-92.

ไทย ทั้งไฟ ลอตเตอรี่ แข่งม้าและบิลเลียด นอกจากนี้รัฐยังได้อนุญาตให้หน่วยงานต่างๆ เช่น เลือปา สภาภาษา วัดและหน่วยราชการต่างๆ ใช้การพนันเป็นเครื่องมือแสวงหารายได้เป็นกรณีพิเศษอยู่เสมอ^{๕๓} เช่นใน พ.ศ. ๒๔๖๑ กรมพระนครบาลและคณะกรรมการจัดงานฤดูหนาวที่สวนจิตรลดา เนื่องในการเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการออกลอตเตอรี่ (Lottery) เพื่อเก็บเงินบำรุงสภาภาษาสยาม และกองเลือปา^{๕๔} และต่อมารัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตพิเศษให้ออกลอตเตอรี่สำหรับบำรุงเลือปากองอาสาสมัคร โดยกำหนดให้ออกปีละครั้ง คือ เริ่มจำหน่ายตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๖ และออกรางวัลใน พ.ศ. ๒๔๖๗ แต่ต่อมาได้ร่นเวลาขึ้นมาเป็นารออก ๓ เดือนครั้ง

ดังนั้นการยกเลิกหวย ก.ข. และบ่อนเบี้ยใน พ.ศ. ๒๔๕๕ และ ๒๔๖๐ จึงเป็นเพียงความพยายามของรัฐบาลที่จะจัดการพนันแบบเงินพร้อมกับจัดอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจของชาวจีนเท่านั้น^{๕๕} ปัญหาความเสื่อมโทรมของสังคมไม่ได้ถูกขจัดออกไปด้วย อาจจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเสียด้วยซ้ำในสถานการณ์ที่มีบ่อนเถื่อนเกิดขึ้นทั่วไป การพนันใหม่ๆ กำลังถูกส่งเสริมให้เป็นที่ยอมรับ อีกทั้งภาษีที่รัฐบาลบำรุงให้เติบโตขึ้นมาทดแทนรายได้จากการพนันก็คือภาษีฝิ่นและอากรสุรา สิ่งเสพติดที่จะเข้ามาบ่อนทำลายสังคมไทยให้อ่อนล้าปากเปียกยิ่งขึ้น ภาษีอากรจากอบายมุขทั้งการพนันและสิ่งเสพติดเป็นภาษีประเภทถดถอย (regressive taxation) คือ คนจนคนรวยเสียภาษีเท่ากัน อันเป็นผลให้คนจนต้องแบกรับภาระภาษีหนักกว่าคนรวยเมื่อเทียบสัดส่วนกับรายได้ การจัดเก็บภาษีประเภทนี้สูงจึงไม่เป็นผลดีต่อการกระจายรายได้ประชาชาติ

หวย ก.ข. เป็นการพนันยอดนิยมเพราะความสนุกตื่นเต้นจากการเก็งและลุ้นตัวหวย แม้จะมีการยกเลิกหวย ก.ข. ไปแล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๕ แต่จนถึงทุกวันนี้การ

^{๕๓} กาญจน จินตกานนท์, "นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับภาษีอากรการพนัน พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๔๖๐", วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๐, หน้า ๒๑๓.

^{๕๔} ๖๐ ปี สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล, (กรุงเทพฯ : สงวนกิจการพิมพ์), ๒๕๔๒, หน้า ๒๕.

^{๕๕} กาญจน, อ้างแล้ว, หน้า ๒๑๓.

เล่นหอยก็ยังไม่เคยขาดหายไปจากสังคมไทยเลย ลอตเตอรี่ซึ่งเป็นการพนันชนิดใหม่ที่ได้รับค่านิยมจากรัฐบาลเป็นอย่างมากแทนที่หอย ก.ข. ถูกเรียกว่า ‘หอยเบอร์’ หรือ ‘หอยรัฐบาล’ เพราะมีวิธีเล่นที่คล้ายกับหอย ก.ข. แต่ออกสลากเป็นตัวเลขและเป็นการพนันที่จัดตั้งขึ้นมาอย่างถูกต้องตามกฎหมายมีกรมสรรพากรเป็นเจ้าของใหญ่ รายได้ถูกนำส่งกระทรวงการคลังเป็นส่วนหนึ่งของงบประมาณแผ่นดิน คนขายลอตเตอรี่นั้นเปรียบได้กับคนเดินโพงของหอย ก.ข. ที่เสนอการพนันให้เล่นกันได้สะดวกทั่วทุกตรอกซอกซอย แต่ถึงกระนั้นลอตเตอรี่ก็ไม่สนุกเท่าหอย ก.ข. ความสนุกสนานของหอย ก.ข. อยู่กับการเดาใจขุนบาลซึ่งเป็นการต่อสู้ที่ทำหายและเป็นการวัดดวงกันระหว่างเจ้ามือหอยกับคนซื้อจำนวนนับพัน โอกาสที่จะถูกได้ ๑ ใน ๓๔ นั้นเป็นอัตราที่พอจะหวังได้ในการเก็งกองสลากกินแบ่งรัฐบาลจึงได้พยายามเอาใจคนนิยมหอยด้วยการออกรางวัลเลขท้ายทั้ง ๓ ตัวและ ๒ ตัว ให้ประชาชนได้มีโอกาสเล่นเก็งตัวเลขแบบหอย ก.ข.

สรุป

รัฐบาลมุ่งส่งเสริมการเก็บภาษีจากออบายมุขเพราะเป็นภาษีที่เก็บได้ง่าย คนซื้อหอยสมัครใจที่จะแบกรับภาระภาษีโดยไม่รู้สึกรำคาญหรือเดือดร้อน จึงไม่มีการต่อต้านอย่างใด แต่รัฐบาลก็ตระหนักดีว่าการแสวงหารายได้จากออบายมุขเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควร ในเอกสารราชการจึงมักกล่าวอ้างอยู่เสมอว่ารัฐจะนำรายได้ส่วนนี้ไปใช้ทำประโยชน์แก่สาธารณะ เช่น ขุดคลอง ทำถนนและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งรัฐบาลจะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรง ด้วยเหตุนี้ถึงแม้หอย ก.ข. จะเป็นการพนันยอตนนิยมที่ทำรายได้ให้แก่รัฐอย่างสูง รัฐบาลไทยก็ต้องหาหนทางยกเลิกเสียในที่สุด เพราะมีผลเสียเกี่ยวเนื่องกับการส่งเสริมการพนัน ซึ่งนำความเสื่อมมาสู่สังคมและประชาชน

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้พิมพ์

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ ๔. รล.-กท. เล่ม ๕ เลขที่ ๒ “สารตราว่า
ด้วยนำตั้งนายอากรบ่อนเบี้ย หวย”. จ.ศ. ๑๒๑๕

..... เอกสารรัชกาลที่ ๔ รล.-กท. เล่ม ๒๔ “สารตราผ่านเจ้าพระยา
อัครมหาเสนามาถึงผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรีและกรมการ”. จ.ศ. ๑๒๒๗

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ รล.-กท. เล่ม ๒๕ เลขที่ ๔๕ “ตอบเมือง
เพชรบุรีห้ามอย่าให้ขุนพัฒน์สมบัติออกหวยจับยี่กีต่อไป”. จ.ศ. ๑๒๔๒

..... เอกสารรัชกาลที่ ๕ ค.๑๔.๑ ค/๑๔ “กรมหมื่นมหิศรราช
หฤทัยเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”. ๒๗ มกราคม ร.ศ. ๑๒๒

..... เอกสารรัชกาลที่ ๖ น.๒๕/๒ “เจ้าพระยายมราชเสนาบดี
กระทรวงนครบาลกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว”. (๖
มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๔)

..... เอกสารรัชกาลที่ ๖ น.๑๘/๕ “ย่อรายงานของเสนาบดีกระทรวง
พระคลังมหาสมบัติ”. (๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๗)

หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ จ.ศ. ๑๒๒๑ เลขที่ ๖๕ “พระบรมราชโองการ
ห้ามพระเจ้าลูกยาเธอเล่นไป”.

..... จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ จ.ศ. ๑๒๒๑ เลขที่ ๔๑๕ “ประกาศเรื่อง
ไม่ให้คนใดคนหนึ่งเป็นเจ้ามือไปให้พระเจ้าลูกยาเธอทรงเล่น”.

..... จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ จ.ศ. ๑๒๒๗ เลขที่ ๖๐ “สารตราเจ้าพระยา
อัครมหาเสนา เรื่องขุนเงินจระประเทศรับทำอากรบ่อนเบี้ยเงิน หวยเงิน และหวย
ก.ข.”.

..... จดหมายเหตุการณ์ที่ ๕ จ.ศ. ๑๒๓๖. เล่ม ๒ มัดที่ ๑๕๓ “พระราช
ดำริจัดการบ้านเมืองเลิกลาและเลิกลบเบี้ย”.

..... จดหมายเหตุการณ์ที่ ๕ ไม่ปรากฏปี มัดที่ ๑๗๐ เลขที่ ๑๑ “กรม
หลวงวงษานุรักษ์กราบทูลเรื่องการทำศึกให้มิหวนตามหัวเมือง”.

หนังสือ วิทยานิพนธ์และบทความ

กาญจนา จินตทานนท์. “นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับภาษีอากรการพนัน พ.ศ. ๒๓๖๙-
๒๔๖๐”. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๐.

จมีนอมรตรณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), “รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าให้เลิกหยก ก.ข.”. พระ
ราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม ๖.
กรุงเทพฯ : อรุณสา, ๒๕๑๒.

จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า. เจ้าชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : คลัง
วิทยา, ๒๕๑๗.

ชัย เรื่องศิลป์. ประวัติศาสตร์ไทย สมัย พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๔๕๓ ด้านสังคม. กรุงเทพฯ :
เรื่องศิลป์, ๒๕๑๙.

ดำรงราชานุภาพ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑๗.
กรุงเทพฯ : อรุณสา, ๒๕๐๗.

นันทนา โชติเวทธารัง. “โรงรับจำนำกับเศรษฐกิจและสังคมไทย, พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๙๘”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, ๒๕๒๘.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ปากไก่และใบเรือ. กรุงเทพฯ : แพร่สำนักพิมพ์, ๒๕๓๘.

นีล, เฟรเดอริค อาร์เธอร์. ชีวิตความเป็นอยู่ในกรุงสยามในทัศนะของชาวต่างประเทศ
ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๘๓-๒๓๘๔ แปลโดย ลินจง สุวรรณโกติน. กรุงเทพฯ : กรม
ศิลปากร, ๒๕๒๕.

บ็อค, คาร์ล. สมัยพระปิยมหาราช แปลโดย เสฐียร พันธงชัย และ อัมพร จุลานนท์.

พระนคร : อลงกรณ์, ๒๕๑๔.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์. เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. พิมพ์

ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ซิลค์เวอร์มบุคส์, ๒๕๕๒.

พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ ๕ และ ๖ เรื่องประกอบ. พิมพ์พระราช

ทานในงานพระราชทานเพลิงศพ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ เมรุ วัดเทพ

ศิรินทราวาส ๑๗ มีนาคม ๒๕๐๗.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. **The Overseas Chinese**. กรุงเทพฯ : Tipping Point Press,

๒๕๔๕.

เสฐียรโกเศศ [พระยาอนุমানราชชน]. **พื้นความหลัง เล่ม ๑**. พระนคร: ศึกษิตสยาม,

๒๕๑๐.

สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล. **๖๐ ปี สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล**. กรุงเทพฯ : สงวน

กิจการพิมพ์, ๒๕๔๒.

อัครพาท. **พวงยิวแห่งบูรพทิศและเมืองไทยจึงตื่นเกิด**. มุลินธิพระบรมราชานุสรณ์ พระ

บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๒๘.

Bangkok Calendar. Annual, edited by D.B. Bradley. Bangkok, 1859-1872.

Brown, Ian G., **The Creation of the Modern Ministry of Finance in Siam,**

1885-1910. Houndmills and London : Macmillan, 1992.

Burney, Henry. **The Burney Papers** Vol. I. Bangkok : The Vajirayana

National Library, 1910.

_____. **The Burney Papers**. Vol. II. Bangkok : The Vajirayana

National Library, 1911.

Cartwright, B.O. "The Huey Lottery" **Journal of the Siam Society**. Vol. 18

Part 3 (1924), 221-239.

- Crawfurd, John. **Journals of An Embassy to the Courts of Siam and Cochinchina**. London : Oxford University Press, 1967.
- _____. The Crawfurd's papers. Bangkok : The Vajirayana National Library, 1915.
- Ingram, James C. **Economic Change in Thailand Since 1850**. Stanford : Stanford U. Press, 1955
- La Loubere, Simon de. **The Kingdom of Siam**. Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1969.
- Ministry of Finance. **Statistical Yearbook of the Kingdom of Siam**, 1921.
- Skinner William. G. **Chinese Society in Thailand**. Ithaca : Cornell U. Press, 1962.
- Tej Bunnag. **The Provincial Administration of Siam, 1892-1915**. Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1977.
- Terwiel, B.J. **Through Travellers' Eyes : An Approach to Early Nineteenth Century Thai History**, Aslan History Centre, The Australian National University. Bangkok : Editions Duang Kamol, 1989.
- The Bangkok Recorder**, Vol. I , Bangkok, 1865.